
 R A Z P R A V E – S T U D I E S

Taborsko gibanje na Slovenskem 1868–1871. Ob stoletnici tabora pri Kapeli

Vincenc Rajšp*

1.01 Izvirni znanstveni članek
UDK 94:323.1(=163.6)"1868/1871"

Vincenc Rajšp: Taborsko gibanje na Slovenskem 1868–1871. Ob stoletnici tabora pri Kapeli. Časopis za zgodovino in narodopisje, Maribor 91=56(2020), 2–3, str. 13–39

Razprava predstavlja strnjen pregled taborskega gibanja na Slovenskem v letih 1868–1871. Našteti so tabori, govorniki na taborih in vsebina glavnih skupnih točk taborov. V tem času se je zvrstilo 18 taborov v vseh deželah s slovenskim prebivalstvom v zahodni polovici Avstroogrske države. Zahteva po Zedinjeni Sloveniji je izražala težnjo po nacionalni organiziranosti znotraj države, spodbujena s političnimi dejstvi zedinjenja Italije leta 1861 ter zahtevami po zedinjenju Nemcev, kar se je delno uresničilo z ustanovitvijo Nemške države leta 1871. Jezikovne zahteve na šolskem področju in glede slovenskega uradovanja niso bile takoj uresničene, so se pa uveljavljale ves čas do propada Monarhije.

Ključne besede: tabori, Slovenija, politična zgodovina, 19. stoletje

1.01 Original Scientific Article
UDC 94:323.1(=163.6)"1868/1871"

Vincenc Rajšp: The *Tabor-Movement* in Slovenia Between 1868 and 1871. The Centenary of the *Tabor* at Kapela. Review for History and Ethnography, Maribor 91=56(2020), 2–3, pp. 13–39

The treatise presents a concise overview of the *Tabor*-movement in Slovenia between 1868 and 1871. It brings a list of *Tabori*, speakers at *Tabori* and the contents of their main common points. In the discussed period, there were 18 *Tabori* in the lands in the

* dr. Vincenc Rajšp, Slovenski inštitut na Dunaju, Avstrija, vincenc@rajsp.si

Western half of Austria-Hungary state with Slovene population. Demanding Unified Slovenia expressed a tendency of national organisation within the state and it was encouraged by political facts of Unified Italy in 1861 and demands for the unification of Germans. The later was partly fulfilled with the establishment of the German Empire in 1871. The demands of using the Slovene language in schools and public were not realised at once but were in the enforcement process until the collapse of the Monarchy.

Keywords: *Tabori*, Slovenia, political history, 19th century

Taborsko gibanje na Slovenskem zajema dobo štirih let, 1868 do 1871, ko se je zvrstilo osemnajst taborov, eden med njimi, v Kastvu, je bil hrvaško-slovenski. V letošnjem letu poteka 150 let, ko je bilo prirejenih v vseh štirih letih največ, 8 taborov (leta 1868: 3, 1869: 5, 1871: 2) v vseh avstrijskih deželah, kjer so bivali Slovenci: po dva na Goriškem, Kranjskem in Koroškem ter po eden v Istri in na Štajerskem. Na taborih na Goriškem, v Tolminu in Sežani med aktivnimi udeleženci ne najdemo nikogar iz drugih dežel, prav tako ne na taborih v Istri, Kubedu in Kastvu. Nihče iz druge dežele ni nastopil tudi na taboru pri Kapeli. Štajerci pa so sodelovali na taborih na Kranjskem, v Cerknici dr. Radoslav Razlag, odvetnik v Brežicah, kot predsednik tabora in govornik o tretji točki o razširitvi občinske samouprave, ter Valentin Zarnik, odvetniški koncipient v Mariboru, ki je govoril o Zedinjeni Sloveniji. Na taboru v Vipavi je govoril Radoslav Razlag. Na taboru v Bistrici pri Pliberku na Koroškem sta sodelovala Valentin Zarnik kot predsednik tabora in govornik o točki »Ali bi se dalo po postavni poti doseči, da bi Slovenci posebej volili svoje zastopnike in imeli svoj deželni zbor«, ter Vekoslav Gregorič, odvetnik na Ptujju. Na taboru v Žopračah na Koroškem je Valentin Zarnik prav tako predsedoval taboru, med govorniki pa je bil tudi Josip Noli, tajnik dramatičnega društva v Ljubljani.

Ker mineva 150 let od tabora pri Kapeli, zapišimo nekaj besed o tem taboru. Tabor je bil 19. junija ob štirih popoldne pri Novi slatini, (danes hotel Radin v Radencih), na katerem se je zbralo okrog 8000 obiskovalcev. Tabor je začel dr. Anton Klemenčič, župnik v Ljutomeru, predsedoval pa mu je dr. Matija Prelog, ena najvidnejših slovenskih političnih osebnost na Štajerskem v tistem času. Na taboru je sodeloval kot neke vrste domačin, saj je bil rojen v bližnji vasi Hrastje (Hrastje-Mota) kot njegov slavni rojak, goriški nadškof in prvi slovenski kardinal Jakob Missia. Prelog je bil zdravnik v Mariboru, kjer je bil med ustanovitelji mariborske čitalnice 1861 ter leta 1864 med ustanovitelji Slovenske matice v Ljubljani, ustanovitelj in urednik časopisa *Slovenski gospodar* ter eden izmed iniciatorjev slovenskih taborov. V letih 1867–1870 je bil tudi štajerski deželnozborski poslanec, ki si je prizadeval za enakopravnost Slovencev in ustanovitev vinarske šole v Račjem.

V vabilu na tabor so zapisali (*Slovenski narod*, 16. 6. 1870) »Mi hočemo v veliki množini ali taboru izreči: da smo Slovenci, da nam je naš jezik svet, da hočemo imeti iste pravice kakor drugi narodi, da nas žulijo davki, da naše dlani ne morejo več tujemu dobičku služiti; da je dolžna deželna in država pripomoči nam, kjer so naše moči preslabe, da se naše duševno in materialno stanje zboljša, itd.« Govorniki so bili dr. Anton Klemenčič, Josip Šuman, profesor v Mariboru, dr. Matija Prelog, Franc Žitek, posestnik in župan, ter Ivan Kukovec, posestnik v Ljutomeru. Resolucije, ki so jih na taboru sprejeli, pa so se glasile:

1. Vsi Slovenci se po postavi naj zedinijo v eno kronovino z enim deželnim zborom in eno deželno vlado.
2. Paragraf 19, državnih osnovnih postav se naj dejansko izpolnjuje, naj se zato na Slovenskem slovenski jezik v vse cesarske urade in kot podučni jezik v vse šole vpelje in sicer koj v začetku prihodnjega šolskega leta.
3. Ker so naša posestva z zemljiščnim in hišnim davkom že preobložena, izrečemo vsi tukaj zbrani, da se naj državno gospodarstvo tako uravna, da se zemljiški in hišni davek zniža, a če to nikakor ni mogoče, naj se v prihodnje ne povekša.
4. Naj se prosta hudodelstva, pregreški in prestopi ostreje kaznujejo.
5. Naj se Mura od Radgone do ogerske meje na deželne stroške regulira, posebej zgoraj Učje vasi.
6. Naj se čez naš kraj ali ne daleč od njega napravi železnica.

Tabor je bil v Slovenskem gospodarju prisoten v osmih številkah z objavo vseh govorov. Med drugim je bralce seznanil tudi z organizacijo: »Kakor smo iz gotovega vira izvedeli, so ta tabor osnovali vsi župani kapelske fare in neki rodoljubi bližnje okolice in posebno ljutomerski gg. dr. Klemenčič in Kukovec sta jim šla v vsem na roke; da, celo radgonski mestjani, čeravno Nemci, so pripomagali k temu taboru, posebno tisti, ki imajo v kapelski fari posestva, kar potem kaže, da so ti gospodje res liberalni, da hočejo, da se Slovenci tudi naj podučujejo po svoji narodni šegi. Take poštene Nemce bomo vsikakor čislali, in jim bomo hvaležni in jih bomo tudi vsikakor po mogočnosti podpirali in ž njimi, kot sosedi prav bratinsko skupaj živeli. Živeli vsi pošteni, pravični in in v pravem smislu liberalni Nemci.«¹

Tabor je bil tik pred deželnozborskimi volitvami. Deželnozborski poslanec Prelog se je kandidaturi odpovedal in na taboru predlagal za poslanca Kukovca, ki je bil nato v resnici tudi izvoljen. Niso pa bili Slovenci uspešni v Mariborskem volilnem okraju, kjer sta oba nemška kandidata premagala slovenska kandidata.

¹ *Slovenski gospodar*, letnik IV, št. 25, 1, 1870.

Tabori so bili po vseh slovenskih deželah, na Štajerskem pet, na Kranjskem in Goriškem po štirje, trije na Koroškem in dva v Istri. **Prvi** v Ljutomeru v nedeljo, 9. avgusta 1868 ob treh popoldne na travniku Karla (Dragotina) Huberja ob Ščavnici (6000–7000 obiskovalcev); **drugi** v Žalcu v nedeljo, 6. septembra 1868 ob treh popoldne na travniku posestnika Žuže (1400–1500 obiskovalcev), medtem ko je bil tretji, načrtovan za 29. september na Bistrici pri Pliberku, prepovedan. Tako je bil **tretji** po vrsti v Šempasu v nedeljo, 18. oktobra 1868 ob dveh popoldne na senožeti na Veliki Otavi pred Špacapanovo hišo na Lijaški planjavi (14000–15000 obiskovalcev).

Leta 1969 se je začela sezona taborov s **četrtim** taborom v Biljani v Brdih v nedeljo, 25. aprila 1869 ob treh popoldne pod Drnovkom na senožeti Blaža, Janeza in Jožeta Sfiligoja (7000–8000 obiskovalcev). **Peti** je bil zopet na Štajerskem, v Sevnici, v nedeljo, 2. maja 1869 ob dveh popoldne (6000–7000 obiskovalcev). **Šesti** in prvi na Kranjskem je bil na Kalcu v nedeljo, 9. maja 1869 ob pol treh popoldne pri graščini pesnika Miroslava Vilharja (8000–9000). **Sedmi** je bil v Vižmarjih na binkoštni ponedeljek 17. maja 1869 ob pol štirih popoldne na posestvu Janeza Severja. Bil je daleč najbolj obiskan, pa tudi pomemben, saj sta ga vodili obe osrednji slovenski politični osebnosti na Kranjskem, dr. Etbin Henrik Costa, advokat v Ljubljani, ki je tabor začel, in predsednik tabora dr. Janez Bleiweis, urednik Novic, ki je bil tudi osrednji govornik za Zedinjeno Slovenijo, namreč »Naj se Slovenci združijo v narodno celoto s skupnim deželnim zborom v Ljubljani« (30.000, vladni komisar je ocenil na 20.000–25.000 obiskovalcev). **Osmi** tabor je bil ponovno na Štajerskem, v Ormožu, v nedeljo, 8. avgusta 1869 ob pol petih popoldne v Kečkovem logu pri Ormožu. Najbolj odmeven je bil govor Božidarja Raiča, ki je za slovenstvo zaprisegel slovensko mladino. V resoluciji je zahteval: »*Slovenski narod* dne 8. velikega srpana 1869 pri Ormužu v tabor zbran sklepa, ka slovenska mladina, da bode bodoče na večo korist sebi, svojemu narodu in državi, mora se gojiti in učiti v ljudskih učilnicah osnovanih na narodni podlagi; da še se k rednim predmetom pridruži nauk o umnem gospodarstvu, o zgodovini slovenskega naroda, in da se po časnikih in knjigah tudi odpirajo oči v državne posle, da se srednja učilišča na Slovenskem primerno državnim osnovnim zakonom mahoma spremene v slovenska, kakor imajo vsi umni in svobodni narodi narodna učilišča (9000 obiskovalcev).«

V letu 1870 je bil kot prvi, po vrsti **deveti** tabor v Tolminu v nedeljo 1. maja ob pol treh popoldne. Tabor je začel odvetnik dr. Karel Lavrič, osrednja slovenska politična osebnost na Goriškem, kljub temu da je bil protestant.²

² Branko Marušič, *Doktor Karel Lavrič (1818–1876) in njegova doba*. Ljubljana, Založba ZRC 2016; Vincenc Rajšp, Oris protestantizma na Goriškem v 19. stoletju do prve svetovne vojne. V: *Stati inu obstati*, 28, 2018, 11–42., tu 33.

Na dnevnem redu so bile poleg skupnih zahtev na taborih tudi potrebe Soške doline:

1. Vse slovenske dežele naj se po postavni poti zedinijo v eno kronovino z enim deželnim zborom,
2. naj se predilska železnica do Trsta brez odloga izpelje,
3. naj se državno gospodarstvo tako uredi, da se bodo javni davki kolikor je mogoče zniževali ali vsaj ne od leta do leta poviševali,
4. naj se dejansko in vsestransko izvršuje paragraf 19 državnih osnovnih postav, kateri zagotavlja vsakemu narodu narodni jezik v šolah, uradnih in sploh v javnem življenju,
5. v Tolminu naj se osnuje narodna meščanska šola z osmimi razredi (8.000 obiskovalcev).

Deseti tabor je bil v Sežani v nedeljo, 29. maja 1870 ob štirih popoldne, otvoril ga je dr. Karel Lavrič (6000). **Enajsti tabor** je bil na Kranjskem, v Cerknici, v nedeljo, 12. junija 1870 popoldne ob štirih na griču nad Cerknico (8.000). **Dvanajsti tabor** je bil na Štajerskem, pri Kapeli v nedeljo, 19. junija 1870. **Trinajsti tabor** je bil zaradi prepovedi leta 1868 prvi na Koroškem v Bistrici pri Pliberku v nedeljo, 31. julija 1870 ob štirih popoldne na posestvu Jurija Kravta, ki je tabor tudi začel. Med govorniki sta bila domačina Ferdo Vigele, učitelj in posestnik v Bistrici, ter Simon Muden, župnik v Slovenjem Plajberku (8000 obiskovalcev). **Štirinajsti tabor** je bil v Kubedu v slovenski Istri v nedeljo, 7. avgusta 1870 ob štirih popoldne. Predsedoval je dr. Karel Lavrič. Kar trije od štirih govornikov so bili duhovniki, Franjo Ravnik, profesor v Kopru, ki je razlagal prvo resolucijo »Kako se imamo ravnati Slovani v Istri, da dosežemo svoje pravice; (Tu se bo poudarjalo zedinjenje Slovencev)«, Franjo Blažič, župnik v Dolenji vasi, in Jurij Jan, dekan v Dolini, ki je zahteval ustanovitev slovenske glavne šole v koprskem okraju. Govoril je še Janez Cepek, mlinar iz Rozarij, o pereči zadevi »Davek da se nam zniža, ali vsaj ne pomnoži« (4000–6000). **Petnajsti tabor** je bil v Vipavi v nedeljo, 14. avgusta 1870 ob štirih popoldne. Tabor je začel tamkajšnji dekan Jurij Grabrijan, predsedoval pa je dr. Etbin Henrik Costa. Obravnavali so veliko pomembnih zadev in zahtevali:

1. Da se vsi Slovenci v eno vladno skupino v Slovenijo zedinimo.
2. Da se nam naš domači slovenski jezik v šole za učnega in v vse urade po Sloveniji za uradnega vpelje.
3. Da se občinska avtonomija toliko razširi, da se veliko družega jako druzega uradovanja skrajšati in veliko stroškov, t. j. davkov znižati more.
4. Da ni samo Ipavcem neobhodno potrebno večo skrbnost imeti za obilo pospeševanje v sadjereji in vinoreji, nego tudi v daljne kraje bi se s tem za lep dobiček prikupili.

5. Da prepeljanje železne ceste od Loke skozi Ipavo v Trst in v Gorico ni potrebno samo za idrijski, ipavski in kraški okraj, ampak je tudi silne važnosti za državne potrebe celega cesarstva.
6. Da se prošnja sklene za državno podporo za očedenje vodotoka »Ipave« (12.000 udeležencev).

Šestnajsti tabor je bil v Žopračah na Koroškem v nedeljo, 18. septembra 1870 popoldne ob štirih na posestvu Primoža Košata, ob cesti, ki pelje iz Vrbe v Rožek. Taboru je predsedoval Valentin Zarnik iz Maribora, vsi govorniki razen Josipa Nolja, tajnika dramatičnega društva v Ljubljani, so bili Korošci: Matija Majar-Ziljski, župnik v Gorjah v Ziljski dolini, Simon Muden, župnik v Slovenjem Plajberku, Ferdo Vigele, učitelj in posestnik v Bistrici, in Albin Poznik, odvetniški koncipient v Velikovcu (10.000 obiskovalcev). Sedemnajsti tabor je bil v Kastvu nad Reko, danes na Hrvaškem, v nedeljo, 21. maja 1871 ob treh popoldne na sv. Mihovilu v Rubeših. Bil je hrvaško-slovenski, vabilo je naslovljeno »hrvatski in slovenski mili bratje«. Prvi dve točki »Protest proti Združenju Istre i Goričke sa Trstom v jednu političku zvezu« in »O združenju Jugoslovjanah« so oblasti prepovedale (10.000 obiskovalcev). Zadnji slovenski tabor, **osemnajsti** po vrsti, je bil na Koroškem v Zgornjih Buhljah v nedeljo, 6. avgusta 1871 ob pol štirih popoldne pri Štefanu Primožu, po domače Riznarju. Tabor je začel Jurij Kravt, posestnik v Bistrici, med govorniki pa so bili trije iz Štajerske: dr. Valentin Zarnik, odvetniški koncipient v Mariboru, Ivan Železnikar, notarski koncipient v Mariboru in Janez Majciger, profesor v Mariboru ter trije koroški duhovniki: Matija Majar-Ziljski, benificiat na Križni gori pri Celovcu, Simon Muden, župnik v Slovenjem Plajberku, in Andrej Einspieler, katehet in profesor v Celovcu (6000 obiskovalcev). Oblasti pa so prepovedale dva načrtovana tabora v Lescah na Gorenjskem in Renčah pri Gorici. Z odstopom vlade grofa Hohenzwarta oktobra 1871, od katere so Slovenci in Čehi pričakovali federalistično preureditev države, in nastopom strogo centralistične liberalne vlade Adolfa Auersperga, je bilo konec sanj o možnosti uresničitve Zedinjene Slovenije in tudi taborov, na katerih bi jo bilo mogoče zahtevati. Nedvomno je bilo to odločilno in ne notranja trenja med »liberalnimi« in »konservativnimi« Slovenci. Prav tako pa je ta vlada notranja trenja v slovenski politiki zaradi neuresničljivega enotnega cilja, kar je Zedinjena Slovenija bila, samo še poglobila.

Tabori so zajeli domala celotno območje slovenskega jezika v avstrijski polovici države. Na Ogrskem, v Prekmurju taborov ni bilo, so se pa prekmurški Slovenci udeleževali taborov tostran reke Mure, omenjeni so na taborih v Ljutomeru in Kapeli. Taborov tudi ni bilo pri Beneških Slovencih, ki so v tem času že spadali pod Italijo, vendar so se tudi ti udeleževali taborov na Primorskem. Tako je taborsko gibanje zajelo resnično celotno slovensko jezikovno

področje, tabora v Kubedu in v Ormožu pa sta pritegnila tudi Hrvate. Kraji vseh treh koroških taborov so danes v Avstriji, kraj slovensko-hrvaškega tabora Kastav pa na Hrvaškem.

Tabore je omogočil zakon o zborovanjih z dne 15. novembra 1867, ki je dovoljeval politična zborovanja. Ideja je prišla verjetno iz Češke, kjer so začeli tabore prirejati maja 1868. Kmalu za tem, že v juniju, pa imamo podatke, da so o prirejanju taborov razmišljali tudi na Slovenskem. V začetku so želeli nekateri poimenovati taka ljudska zborovanja po angleškem vzoru z meetingi, vendar je že takoj v začetku obveljala beseda tabor, kot so jo za podobna zborovanja uporabljali tudi na Češkem. Kljub enakemu poimenovanju slovenski tabori niso bili povzetek ali kopija čeških. Tudi beseda tabor pri Slovencih ni bila nova, uporabljali so jo že za protiturške utrdbe, na taborih pa so jo razlagali kot obrambo slovenstva proti prodirajočemu nemštvu in germanizaciji s severa ter poitalijančevanju slovenskega in hrvatskega življa v Primorju in Istri.

Organizatorji taborov in govorniki so bili duhovniki, pravniki, zdravniki ter veliki kmetje, slovenska inteligenca, osebnosti, ki so bile družbeno ugledne, socialno in gospodarsko neodvisne in so imele možnost aktivnega političnega delovanja. Najbolj so izstopali: **dr. Valentin Zarnik** (1841–18888), po poklicu pravnik, v času taborov še pravniški koncipient. Sodeloval je pri organiziranju prvega slovenskega tabora, bil je zelo priljubljen govornik na taborih, govoril je na osmih, od tega na štirih na Štajerskem, na dveh na Kranjskem in na dveh koroških, kjer je vsem trem tudi predsedoval; **dr. Josip Vošnjak** (1834–1911), zdravnik, navdušen delavec za Zedinjeno Slovenijo, je bil govornik na petih taborih, treh štajerskih ter v Vižmarjih in Šempasu. Spoznal je pomembnost gospodarske politike za Slovence in po češkem zgledu sprožil misel o ustanavljanju posojilnic in hranilnic, izdal je tudi prvo knjižico o taborih; **Radoslav Razlag** (1826–1880), odvetnik v Brežicah, je bil govornik na sedmih taborih, štirikrat na Štajerskem in trikrat na Kranjskem. Leta 1871 ga je Hohenwartova vlada imenovala za deželnega glavarja na Kranjskem, leta 1873 pa je bil izvoljen v državni zbor; **dr. Matija Prelog** (1813–1872) zdravnik v Mariboru, je bil soustanovitelj mariborske čitalnice, leta 1867 je ustanovil v Mariboru politični list »*Slovenski Gospodar*«, namenjen predvsem kmečkemu ljudstvu, je bil eden izmed pobudnikov slovenskih taborov, govoril pa je dvakrat; **dr. Anton Klemenčič** (1819–1873) rodoljubni župnik v Ljutomeru je bil med iniciatorji in organizatorji prvega slovenskega tabora v Ljutomeru in govornik na taboru pri Kapeli; **dr. Jakob Ploj** (1830–1899), odvetnik v Ljutomeru in Ptujju, aktiven delavec na narodnem področju in eden pobudnikov ljutomerskega tabora, je bil govornik na taboru v Žalcu; **Ivan Žuža** (1830–1903), lastnik rudnika je bil organizator tabora v Žalcu; **dr. Karel Lavrič** (1830–1876) protestant, odvetnik v Ajdovščini, je na Goriškem prvi uradoval v slovenskem jeziku. Sodeloval je pri ustanovitvi skoraj vseh goriških čitalnic, dvakrat je bil

govornik na taborih na Goriškem, enkrat na Kranjskem, trem taborom pa je predsedoval (v Tolminu, Sežani in Kubedu); **dr. Josip Tonkli**, odvetnik v Gorici, je bil govornik na treh taborih na Goriškem in v Vižmarjih na Kranjskem; **dr. Janko Sernec** (1834–1909) odvetnik v Kozjem je bil govornik na taboru v Sevnici; **Miroslav Vilhar** (1818–1871) je bil narodni buditelj Notranjske, pesnik in skladatelj. 1863. leta je v Ljubljani ustanovil prvi slovenski politični list »Naprej«, ki ga je urejeval Fran Levstik. Bil je pobudnik in organizator tabora na Kalcu; **dr. Janez Bleiweis** (1808–1881), zdravnik in živinozdravnik, leta 1843 je začel izdajati *Novice* in ostal njihov urednik do smrti. Vsestransko se je udeleževal v takratnem slovenskem javnem življenju in bil eden izmed voditeljev slovenske politike na Kranjskem. Na taboru v Vižmarjih je govoril o Zedinjeni Sloveniji; **Dr. Etbin Henrik Costa** (1832–1875) je bil govornik na štirih taborih na Kranjskem; **Josip Noli** (1841–1902), tajnik Dramatičnega društva in operni pevec v Ljubljani, je bil govornik na štirih taborih na Kranjskem in v Žopračah na Koroškem; **Božidar Raič** (1827–1886) je kot profesor slovenščine na mariborski gimnaziji uveljavil za pouk slovenščine slovenski učni jezik (1853–60), v letih 1860–1886 je bil župnik pri sv. Barbari v Halozah (Cirkulane) ter v letih 1884–1886 deželnozborski in državnozborski poslanec. Bil je eden narodno najbolj doslednih duhovnikov. V Zedinjeno Slovenijo, za katero se je boril, je vključeval tudi prekmurske Slovence. Kot govornik je nastopil na treh taborih na Štajerskem; **Anton Tomšič** (1842–1871) je bil prvi urednik političnega časopisa *Slovenski narod* in za tabore silno pomemben, saj je redno objavljala vabila na tabore ter o njih poročal, govoril je na taboru v Ormožu; **Rihard Dolenc** (1849–1919), trgovec in politik, je bil govornik na taboru v Vipavi o četrti točki »Da ni samo Ipavcem neobhodno potrebno večo skrbnost imeti za obilo pospeševanje v sadjereji in vinoreji, nego tudi v daljne kraje bi se s tem za lep dobiček prikupili«; **dr. Janez Premerstein** (1810–1900), notar v Tolminu je govoril na taboru v Tolminu in v imenu Tolmincev pozdravil tabor v Vižmarjih; **Simon Muden**, župnik v Slovenjem Plajberku, je bil govornik na vseh treh taborih na Koroškem; **Matija Majar-Ziljski** (1809–1875), župnik, jezikoslovec in narodni buditelj. Kot prvi je svetoval, naj slovenski poslanci na Dunaju zahtevajo postopno uvedbo slovenščine v šole in urade. Leta 1848 je prvi sprožil misel o Zedinjeni Sloveniji in ostal njen zagovornik na osnovi naravnega prava v času obnovitve ustavnega življenja. Govoril je na taborih v Žopračah in Buhljah na Koroškem. **Andrej Einspieler** (1813–1888), duhovnik in profesor v Celovcu. Za slovenščino sta ga pridobila Anton Martin Slomšek in Matija Majar-Ziljski. Izdajal je nemške in slovenske časopise. Z nemškimi listi je hotel seznaniti Nemce o pravičnih zahtevah Slovencev, vendar brez uspeha, kakor je sam izjavil. Od 1865–1867 je izdajal politični list »Slovenec«. Govoril je na taboru na Buhljah na Koroškem.

Govorniki so bili običajno iz domače dežele. Le na taboru v Vižmarjih so bili govorniki iz več dežel, Kranjske, Štajerske, Goriške, vendar ni bilo nikogar iz Koroške in Istre. Največkrat so na taborih v drugih deželah sodelovali štajerski govorniki, predvsem na Kranjskem, Vošnjak je govoril tudi na taboru v Šempasu na Goriškem. Na taborih na Koroškem je nastopil govornik Noli iz Kranjske, sodelovali so govorniki iz Štajerske, vendar ni bilo nobenega iz Goriške in Istre. Na taboru v Kubedu je predsedoval Karel Lavrič, ni pa bilo govornikov iz drugih slovenskih dežel. Na štajerskem pa ni bilo iz drugih slovenskih dežel nobenega govornika. Največ govornikov duhovnikov je bilo na taboru na Kubedu, trije od štirih, v Žopračah dva od petih, med tremi je bil eden iz Kranjske, in v Buhljah, kjer so bili med šestimi govorniki trije duhovniki, ostali trije so bili iz Maribora. Na šestih taborih, enem na Štajerskem (Žalec), dveh na Kranjskem (Vižmarje in Cerknica) ter dveh na Goriškem (Šempasu in Biljani) ni bilo med govorniki nobenega duhovnika.

Osnova taborskih programov in taborskih zahtev je bila uresničitev 19. člena ustave iz leta 1867 o enakopravnosti narodov. Na taborih so zahtevali rabo slovenščine v uradih, civilnih in cerkvenih, ki so poslovali s Slovenci, in v šolah na ozemlju s slovensko govorečim prebivalstvom. Na vrhu zahtev pa je bila Zedinjena Slovenija kot federalna enota države, v kateri bi bilo mogoče udejaniti slovensko narodno samoupravo. Na prvih dveh taborih to še ni bila prva točka programa, temveč peta:

Na prvem slovenskem taboru v Ljutomeru so razčlenili zahteve po rabi slovenskega jezika in kot vrhunec teh zahtev zapisali zahtevo po Zedinjeni Sloveniji:

»Tukaj zbrani slovenski narod soglasno izreka, da v paragrafu 19. državnih osnovnih postav ne najde poročstva za ohranitev in gojitev svoje narodnosti, dokler:

1. slovenski jezik na Slovenskem ne bode izključivno uradni jezik in dokler se ne bode v ta namen uradnikom na Slovenskem neodlagoma določil obrok od pol leta, do ktereга morejo znati slovenščino v besedi in pismu;
2. dokler na Slovenskem ne bode cerkvena vlada uradovala v slovenskem jeziku in dokler ne bodo v bogoslovnici predmeti, kateri se do zdaj nemški predavajo, odslej slovenski razlagali;
3. dokler ne bodo ljudske učilnice čisto slovenske, dokler ne bode v srednjih učilnicah učni jezik slovenski; nemški jezik ostane učni predmet;
4. dokler se ne bodo iz deželnega zaklada štajarskega v razmerji na število Slovencev in v razmerji njihovih prineskov napravili, podpirali in vzdrževali slovenski zavodi, na pr. realke, gospodarske učilnice itd.; naj se poravnajo tudi naše reke, p. Mura in Drava itd.;
5. dokler se po postavni poti ne združijo Slovenci v zedinjeno Slovensko z narodno upravo;

6. dokler ne bodo temu paragrafu izvršilne postave dodane in iste djansko izpeljane.«

Podobno so bile zahteve formulirane na drugem taboru v Žalcu:

»Dne 6. septembra 1868 zbrani slovenski narod zahteva:

1. Slovenski jezik mora biti na Slovenskem izključivo uradni jezik in v ta namen se mora neodlagoma določiti obrok od pol leta, do kterega morajo znati uradniki slovenščino v besedi in pismu, in sestaviti nemudoma iz učenih in zvedenih mož komisija, ktera bo imela voditi pri vseh sedanjih in prihodnjih uradnikih skušnje iz znanja slovenskega jezika.
2. Cerkevna vlada mora na Slovenskem uradovati v slovenskem jeziku in v bogoslovnici predmete, kateri se nemški predavajo, podučevati v slovenščini.
3. Za povzdigo kmetijstva in gospodarstva sploh nam treba dobrih šol za poljedelstvo, vinorejo, sadjerejo, svilorejo in gozdnarstvo, da se ta namen doseže, se imajo pri nas osnovati potrebne šole brž ko brž, potem tudi slovensko gospodarsko društvo.
4. Da so ljudske učilnice na Slovenskem čisto slovenske, v srednjih učilnicah učni jezik slovenski, nemški oziroma laški jezik ostani učni predmet.
5. Tukaj zbrani slovenski narod izreče, da le v zedinjenim Slovenskim najde poroštva za gojitev in ohranitev svoje narodnosti, in sploh za svoje večo blagostanje.«

Na zadnjem taboru v Buhljah na Koroškem je bila Zedinjena Slovenija med zahtevami kot druga resolucija prve točke »Ktere pravice smo Slovenci že dosegli? Kterih nam je še treba in jih mogoče postavno doseči?« a) Koroški Slovenci se nadjajo od visoke c.k. vlade, da svoj program glede ravnopravnosti po paragrafu 19 državnih temeljnih postav djansko bode izvršila tudi na Koroškem«. Druga resolucija k isti točki je omenjala: »b) Zedinjenje vseh Slovencev pod enim cesarskim namestništvom ali v eni kronovini, pa naj bi se imenovala Ilirija ali Slovenija«.

Zahteva po Zedinjeni Sloveniji je bila v prvi točki prvič jasno izražena na tretjem in zadnjem taboru leta 1868 v Šempasu.

- »1. Naj se zedinijo vsi Slovenci v eno kronovino z enim samim deželnim zborom;
2. a) v vseh šolah na Slovenskem naj se podučuje v slovenskem jeziku, in to naj se precej začne ali vsaj v enem letu;
 - b) v Ljubljani naj se ustanovi visoka pravna šola;
 3. naj se uraduje na Slovenskem po vseh uradnijah slovenski in to brez odloga;
 4. v ta namen naj se podelje javne službe le domačinom, katerih je veliko število tudi zunaj slovenskih krajev;

- Tabor želi: 5. naj se uraduje v škofijskih in sploh cerkvenih uradih po slovenski;
6. naj se napravijo nekatere glavne šole na slovenskem Goriškem in naj se jim pridruži najpotrebniši poduk v kmetijstvu.«

Na prvem taboru leta 1869 v Biljah so v drugi točki zahtevali: »Vsi Slovenci naj se zedinijo po postavno-ustavni poti v eno kronovino z enim samim deželnim zborom«, na naslednjih taborih pa je bila zahteva po Zedinjeni Sloveniji na prvem mestu: v Sevnici (da se zedinijo vse dežele, kjer Slovenci prebivajo, v eno skupino), na Kalcu (Slovenci želijo zedinjeni biti v eno kronovino z enim deželnim zborom) ter na taboru v Vižmarjih, kjer so sklepali:

»Po postavah so narodu našemu zagotovljene mnoge pravice, za ktere je treba, da, razen zastopnikov v deželnih zborih, tudi mi povzdignemo svoj glas, da ga izve visoka vlada.

V tem smislu se bode v našem taboru govorilo in sklepalo o sledečih zadevah:

- I. O sredstvih, ki so neobhodno potrebna, da se ohrani in okrepi narodnost slovenska, in to:
 1. po zedinjenji vseh Slovencev na postavni poti v eno kronovino z deželnim zborom v Ljubljani;
 2. po vpeljavi slovenskega jezika v šole;
 3. po ustanovitvi slovenskega vseučilišča v Ljubljani;
 4. po vpeljavi slovenskega jezika v urade.
- II. O napravi denarnih zavodov v podporo kmetijstva in obrtnijstva, in osnovi lastnega zavarovalnega društva.«

Spomin na tabore se je ohranil v spominskih sodelujočih, spominskih knjižicah in s spominskimi dogodki, kjer so bili pač sočasno družbenopolitično obarvani.

V Ljutomeru je bila ob stoletnici tabora velika proslava, na kateri je bil govornik Edvard Kardelj. Njegov govor odmeva še v uvodu kataloga Muzejske zbirke Taborov v Ljutomeru 1981. V svojem slogu je popolnoma izničil delo tistih, ki so tabore pripravili in izvedli, pripisal je vlogo ljudskim množicam, ki je niso imele, ter vse skupaj postavil v čas, ki ga ni bilo, zasluge pa pripisal tistim, ki jih takrat tudi ni bilo.

Namesto Kardeljevega omalovaževanja, ki je objavljeno v katalogu muzejske zbirke »Tovariš Edvard Kardelj je ob proslavi 100-letnice 1. Slovenskega tabora v Ljutomeru 6. 10. 1968 med drugim dejal [...] »Zaradi svojega pritlikavega in nenačelnega prilagajanja zahtevam državnega absolutizma in interesom politične moči fevdalnih vrhov katoliške cerkve ter zaradi lastne reakcionarne miselnosti je bil največji del uradnih prvakov slovenskega

političnega, cerkvenega, gospodarskega in kulturnega življenja takrat v najboljšem primeru pripravljen bojevati se za drobne jezikovne pravice v kulturnem življenju...³

Ne le da je zgrešena ocena »državnega absolutizma«, ko se je država podajala na pot ustavnosti in parlamentarne demokracije, je potrebno organizatorjem taborov priznati veliko iznajdljivost in tudi pogum za izvedbo dotlej neznanih političnih množičnih zborovanj. Taborsko gibanje pa je mogoče gledati tudi kot zelo posrečen odziv na takratne politične cerkvene in tudi kulturne okoliščine, tako znotraj meja države Avstro-ogrske kot tudi v širši okolici. Nacionalne ideje se niso uresničevale le na kulturnem ali jezikovnem področju, temveč tudi na političnem. Z združitvami sta nastali dve novi veliki nacionalni državi. Leta 1861 je z združitvijo italijanskih teritorijev nastala nova država kraljevina Italija, z izjemo Rima in dela papeške države. Kralj Viktor Emanuel II. je oboje zavzel jeseni leta 1870 in razglasil Rim za glavno mesto države. Leta 1867 se je z novo ustavo in uvedbo dualizma preoblikovala država, v kateri je bivala večina Slovencev, Avstrijsko cesarstvo v Avstroogrsko z dvema prevladujočima narodoma, Madžari in Nemci. Čehi, v katerih so Slovenci gledali glavne zaveznike, so zase zahtevali podobno samostojnost, kot so jo leta 1867 dosegli Madžari. Odmevala je tudi zahteva po združitvi nemških držav. Vojna med Francijo in Prusijo, ki je izbruhnila leta 1870, je pritegnila vse nemške države, kar je pripeljalo januarja 1871 do združitve v enotno državo Deutsches Kaiserreich – nemško cesarstvo.

Zahteva po Zedinjeni Sloveniji, izrečena na taborih, je tako popolnoma ustrezala evropskim nacionalnim političnim tokovom. Določeno upanje je budil tudi notranji razvoj v avstrijski polovici države, namreč ideja o federalistični ureditvi države. S tem pa sta se oblikovala tudi dva tabora v državi, tako imenovani ustavoverni, liberalni, ki je zahteval centralistično vodeno državo, kar je že samo po sebi pomenilo nemško prevlado, ter federalistični, zagovorniki pa so bili predvsem Čehi in konservativni tabori drugih dežel. Zagovorniki federalizma so bili tudi Slovenci, čeprav je negotovost povzročala dilema, federalizem zgodovinskih dežel ali nacionalni federalizem.

Tabori pa so pripeljali slovensko vprašanje na dnevni red vlade. Kot odlično prikaže v razpravi »Tabori na Koroškem« zgodovinar Avguštin Malle, so tabori pripomogli, da so o slovenskem vprašanju razpravljali v ministrskem svetu na Dunaju. Pozornost je izzval prav tabor v Vižmarjih in dogodki na Vevčah, kjer je prišlo do pretepa med slovenskimi in nemškimi fanti. Tako je ministrski svet o slovenskih taborih in varnostni situaciji na Kranjskem leta 1869 razpravljajal na sejah 29. maja, 7. junija 9. junija, 15. junija, 27. junija, ko je sejo vodil sam cesar Franc Jožef, ki se ni strinjal, da bi na Kranjsko

³ Taborsko gibanje na Slovenskem, Ljubljana – Ljutomer 1981, 3.

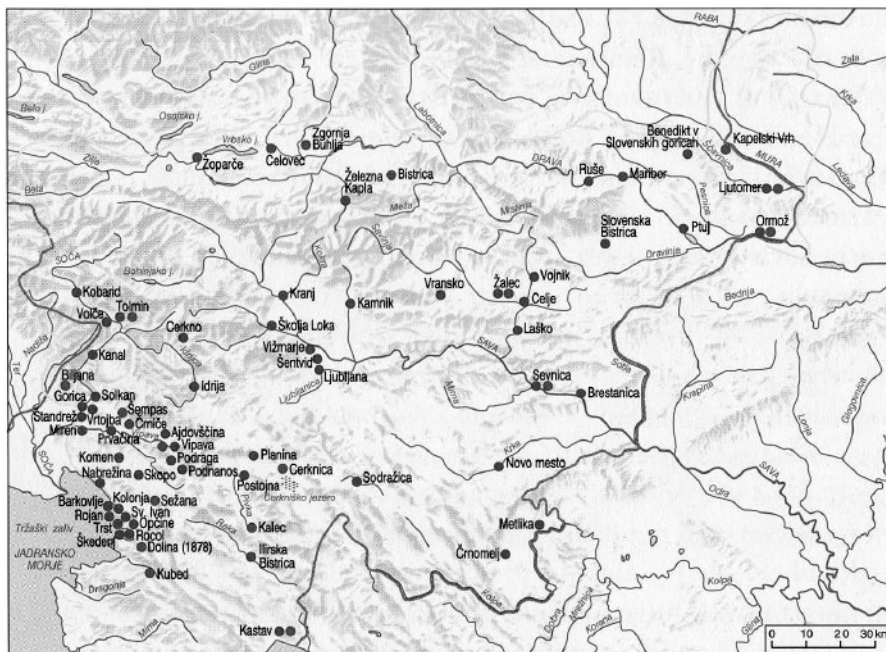
poslali dodatne vojaške enote. Svet je o tej točki razpravljal še 2. julija. Osnovo razpravi je dajalo poročilo deželnega predsednika na Kranjskem Sigmunda Conrada von Eybesfelda, da je slovensko prebivalstvo zaradi številnih agitacij protinemško razpoloženo. Krivi naj bi bili tabori, katerih tendenca je »odločno naperjena proti obstoju ustave in ki zasleduje ustanovitev nekega kraljestva 'Slovenije'. Temu početju je treba enkrat narediti konec« je izjavil notranji minister in zahteval prepoved slovenskih taborov. Za prepoved se ministrski svet sicer ni odločil, je pa predlagal druge ukrepe. Med njimi je bil tudi ta, da se pri zasedbi far gleda po možnosti na to, da se ne dodelijo duhovnikom, ki so vmešani v narodno agitacijo, in da je potrebno prijavljati vse primere, če se prižnica zlorablja v agitacijske namene. Prosvetni minister se je zavezal, da bo šolskim nadzornim oblastem ukazal, da strogo preprečujejo narodnostrankarsko udejstvovanje na šolah in da bo pri imenovanju duhovnikov postopal z veliko previdnostjo.⁴ Ta zaveza se je v ministrstvu prijela in zelo jasno odrazila ob imenovanju naslednika ljubljanskega škofa škofa Jerneja Vidmarja leta 1873. Škof Vidmar je leta 1871 zaprosil za razrešitev, ker ni bil pripravljen nastopiti v skladu z zahtevo vlade proti političnemu delovanju slovenske duhovščine na Kranjskem, ki je pripomogla k volilni zmagi slovenskega tabora v deželnem zboru. Med najresnejšimi kandidati, na prvem mestu so ga imenovali vsi vprašani škofje, je bil ljubljanski stolni prošt Janez Zlatoust Pogačar. Že imenovanje za prošta leta 1870 pa je naletelo pri ministru na težave, ker so mu očitali sodelovanje pri volitvah na slovenski strani leta 1867. Leta 1873 je minister predlagal cesarju, naj ga ne imenuje, ker velja za pristaša slovenske narodne stranke. Kot tak pa bi ne mogel ukrotiti duhovščine ljubljanske škofije, ki da je nedisciplinirana. Nedisciplina je seveda pomenila, da se ne drži pričakovanj vlade, da ne bo omogočala zmage slovenske narodne stranke na volitvah, kjer si je želela zmago nemške liberalne stranke. Minister pa ni pričakoval, da bo to »nedisciplino« zlomil Pogačar, ker da je vdan zaveznik slovenskih narodnih strankarskih voditeljev in vnet nasprotnik ustave in njenih institucij. Minister je tudi dvomil, da bo Pogačar zanesljiv prijatelj vlade. Imenovan je bil šele dve leti kasneje v nekoliko spremenjenih okoliščinah, in ko je Pogačar zagotovil, da bo napravil v škofiji red.⁵

Cesar je imenoval dve vladi, ki sta ustvarjali upanje na federalistični preustroj države. To je bila vlada, ki jo je vodil Poljak grof Alfred Józef Potocki (12. april 1870 do 6. februar 1870), ki ga je nasledil vodja federalistične stranke

⁴ Avguštin Malle, *Tabori na Koroškem*. V: *Zgodovinski časopis* 41, 1987, št. 4, 599–622, tu 606, 607.

⁵ Vincenc Rajšp, 'Novi škof mora usmeriti delovanje duhovščine na njeno prvotno področje'. Imenovanje J. Zl. Pogačarja za ljubljanskega škof leta 1875. V: *Melikov zbornik*. Slovenci v zgodovini in njihovi srednjeevropski sosedje. Založba ZRC, Ljubljana 2001, 614.

grof Karl Sigmund Hohenwart (februar 1871 do oktobra 1871). Hohenwart je dobro poznal razmere na Kranjskem, kjer je bil v letih 1845–1855 v uradniški službi, 1860–61 deželni glavar, ter na Koroškem, kjer je bil v letih 1866–1868 deželni predsednik, kar je slovenskim politikom vlivalo še večje upanje. Vendar je Hohenwartova federalistična politika, katere cilj je bil doseči sporazum s Čehi v okviru zgodovinske Češke, pri Slovencih zbuja nelagodje, ker v takem federalizmu za Zedinjeno Slovenijo ni bilo prostora. Federalizem dežel, v okviru katerega bi večjo samostojnost dobili Čehi, pa je naletela na hud odpor pri nemški liberalni ustavovorni stranki, ki ji je po padcu Hohenwarta vlade jeseni 1871 cesar ponovno zaupal vodenje države.

Slika 1: Karta slovenskih taborov

Tabori so, kot je zapisal Vasilij Melik »prenesli idejo Zedinjene Slovenije s časopisnih stolpcev in zaprtih sestankov politikov in rodoljubov med množice. Tabori, ki so bili po vseh slovenskih deželah, so bili kakor volitve tudi neka vrsta plebiscita slovenskega prebivalstva Koroške, Primorske, Štajerske in Kranjske za združitev v eno samo politično enoto.«⁶ »Triletno taborsko

⁶ Vasilij Melik, Slovensko narodno gibanje za časa taborov. V: *Slovenci 1848–1918*. Razprave in članki. Izdal, uredil in spremno besedo napisal Viktor Vrtnjak. Založba Litera, Maribor 2002, 351.

dobro štejejo po pravici med najbolj pozitivne dogodke slovenske zgodovine v času pred prvo svetovno vojno.«⁷

Slika 2: Fotografija s prizoriščem in guberniki, med njimi ni nobenega duhovnika.

Vprašanje federalizma ali centralizma v državi je doživelo prav v tem času svoj vrhunec. Poseben zagon mu je dala knjiga Avstrija in jamstvo njenega obstoja,⁸ v kateri je avtor utemeljeval prednosti federalistične ureditve. Slovencem sicer ni prinesla zelene rešitve z Zedinjeno Slovenijo, jih je pa upoštevala. Za deželno upravo je predlagal sistem narodnih kurij, v katerih bi narodne manjšine same urejale svoje narodne zadeve. Narodna razdelitev bi segala na občinsko raven. Veljala bi popolna jezikovna enakopravnost v šolstvu, upravi in sodstvu. Njegove predloge je v veliki meri upoštevala Hohenwartova vlada pri načrtu sprave s Češko leta 1871 v svojem predlogu narodnostnega zakona. Takšno rešitev so do neke mere sprejeli tudi Slovenci, ko so zahtevali zase na Štajerskem in Koroškem vsaj takšno avtonomijo, kot je bila obljubljena Nemcem na Češkem.

Je pa knjiga doživela hud odpor v ustavovernem taboru in časopisju tega tabora. *Neue Freie Presse* je Fischhofu očitala, da je podredil pomen Nemcev

⁷ Vasilij Melik, *Tabori 1868–1871*. V: *Slovenci 1848–1918*, 365–377, tu 371.

⁸ Adolf Fischhof, *Österreich und die Bürgschaften seines Bestandes*. Wien, 1869.

v državi slovanskim zahtevam in da se je priključil tistim liberalcem, ki so ob slovanskih težavah »vrgli puško v koruzo«. ⁹ V naslednji številki ¹⁰ je objavila članek pod naslovom »Pot v reakcijo«, v katerem odklanja federalizem kot sistem ureditve za Avstrijo. Označuje ga kot nezdržljivega z modernim konstitucionalizmom, ker bi postal vrhovna povezovalna sila v državi cesar, kar bi pomenilo nov absolutizem, prehod iz svobodne ere v čas reakcije. Fischhofov federalizem bi izpolnil zahteve Slovencev, Čehov in Tirolcev, ki jih vse imenuje reakcionarje. O Fischhofu pa pravi, da je odpadel od liberalnega nemštva in se podal med »slovansko reakcijo«. O Fischhofovi knjigi »Avstrija in poroštvo njenega obstanka« je pisal tudi *Slovenski gospodar*, ¹¹ ki je odobral predvsem njegovo misel, 'da stoji Avstrija na slabih nogah in da jo lahko reši samo federalistična ustava na podlagi enakopravnosti vseh narodov'.

Istega leta je izšla tudi knjiga Richarda Böckha Število Nemcev in njihovo jezikovno področje v Evropi, ¹² v kateri se avtor zavzema za združeno Nemčijo. Poudarki v knjigi so bili pomembni tudi za Slovence. Tako na primer poudarja »v priznavanju nacionalnega principa (Nationalitätsprinzip) leži klica neskončnega napredka v razvoju narodov«. Za noben drug narod ni tako pomembno, da povzdigne nacionalnost kot najvišjo dogmo kot ravno za Nemce, ki so bili pogosto na povodcih tujih vlad, ki niso znali razlikovati med *nacionalnim skupnim* in lokalno pokrajinsko pogojenimi upravičenimi razlikami, kar pa je mogoče pridobiti samo s spoznanjem *bistva lastne nacionalnosti* (Nationalität). Toži, da Nemci ponekod pod tujimi oblastniki nimajo pravice niti do lastnega jezika (toži nad razmerami v Franciji in Rusiji) itd. Avtor zelo poudarja pomen jezika za narodnost, spoštovanje narodnega jezika kot svete narodne dobrine mora biti »brezpogojna zahteva«, ki jo mora gojiti vsak ud naroda v svoji okolici. Prav tako je potrebno zagotoviti nego in učenje maternega jezika v šolah, pri bogoslužju, vsakemu narodnjaku pa mora biti zajamčena raba maternega jezika v javnih in zasebnih zadevah. ¹³

Tako so bili Slovenci s svojimi zahtevami po zedinjenju in veljavi slovenščine v javnem življenju zelo blizu nemškimi, čeprav je nemška ideja združitve povzročala Slovencem strah za lasten obstoj. Vsekakor pa so tudi te zunanje razmere razgledanim Slovencem vnašale spoznanje o zedinjenju kot duhu časa, ki ga ne gre zamuditi, cesar se morajo predvsem zavedati pripadniki narodne skupnosti. In obdobje taborov je bilo politično odprto obdobje pričakanj reform, ki bodo prinesle politično-nacionalno zedinjenje kot izraz

⁹ *Neue Freie Presse*, 7. 12. 1869.

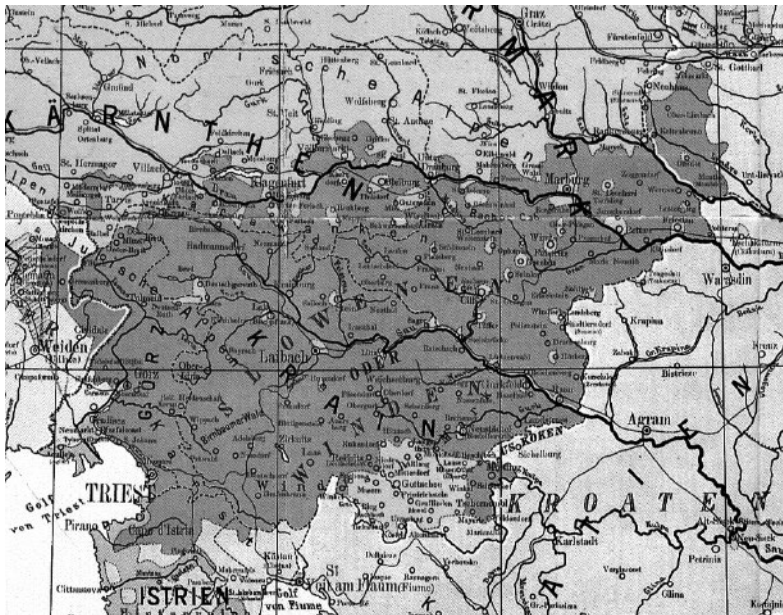
¹⁰ *Neue Freie Presse*, 8. 12. 1869.

¹¹ *Slovenski gospodar*, IV letnik, štev. 1, 6. 1. 1870.

¹² Richard Böckh, *Die Deutschen. Volkszahl und Sprachgebiet in den Europäischen Staaten. Eine statistische Untersuchung*. Berlin, Verlag von J. Guttentag 1869.

¹³ Richard Böckh, *Die Deutschen*, 12.

enakopravnosti narodov, pri čemer so bili gonilna sila predvsem Čehi. So pa bili Slovenci v bistveno drugačnem položaju kot Nemci, kjer je šlo za združitve obstoječih političnih teritorijev ali Čehov, ki so prav tako zahtevali avtonomijo na osnovi zgodovinskih meja, medtem ko bi Slovenci morali doseči delitev obstoječih dežel Koroške in Štajerske, kar sta deželnozborski večini obeh najodločneje zavračali.

Slika 3: Heinrich Nabert, *Die Verbreitung der Deutschen in Europa 1844–1888*. Zemljevid je izšel leta 1890. Pomembno je, da so Slovenci poimenovani na prvem mestu kot Slowenen ali (oder) Winden na drugem in je slovensko jezikovno območje jasno razvidno.

Nedvomno pa je bil pozitiven doprinos Böckhove knjige za promocijo Slovencev tudi v tem, da jih v nemščini dosledno poimenuje Slowenen. Predstavlja slovensko jezikovno področje na Ogrskem in v avstrijskem delu z jezikovno mejo na Štajerskem in Koroškem, Nemce na Kranjskem z jasno določitvijo kočevskega nemškega otoka ter Nemce v Trstu in na Goriškem. Razmere predstavlja na osnovi Czörnigove statistike in kasnejših preračunavanj.¹⁴ Za Slovence zapiše, da so sicer sorodni s Srbi in Hrvati, vendar jih gre šteti kot posebno nacijo. Slovenci seveda niso mogli biti kos tej publicistiki, zato je bilo taborsko gibanje pomembno pričevanje, da obstajajo, da nastopajo s političnimi zahtevami tako za tiste, ki so jih realno sprejemali, kot za tiste, ki so slovenskemu osamosvajanju nasprotovali. Tabori so namreč odmevali tudi

¹⁴ Richard Böckh, *Die Deutschen*, 135.

v osrednjem avstrijskem časopisju na Dunaju, iz katerih so potem poročila romala še v druge časopise nemškega in slovanskih jezikov.

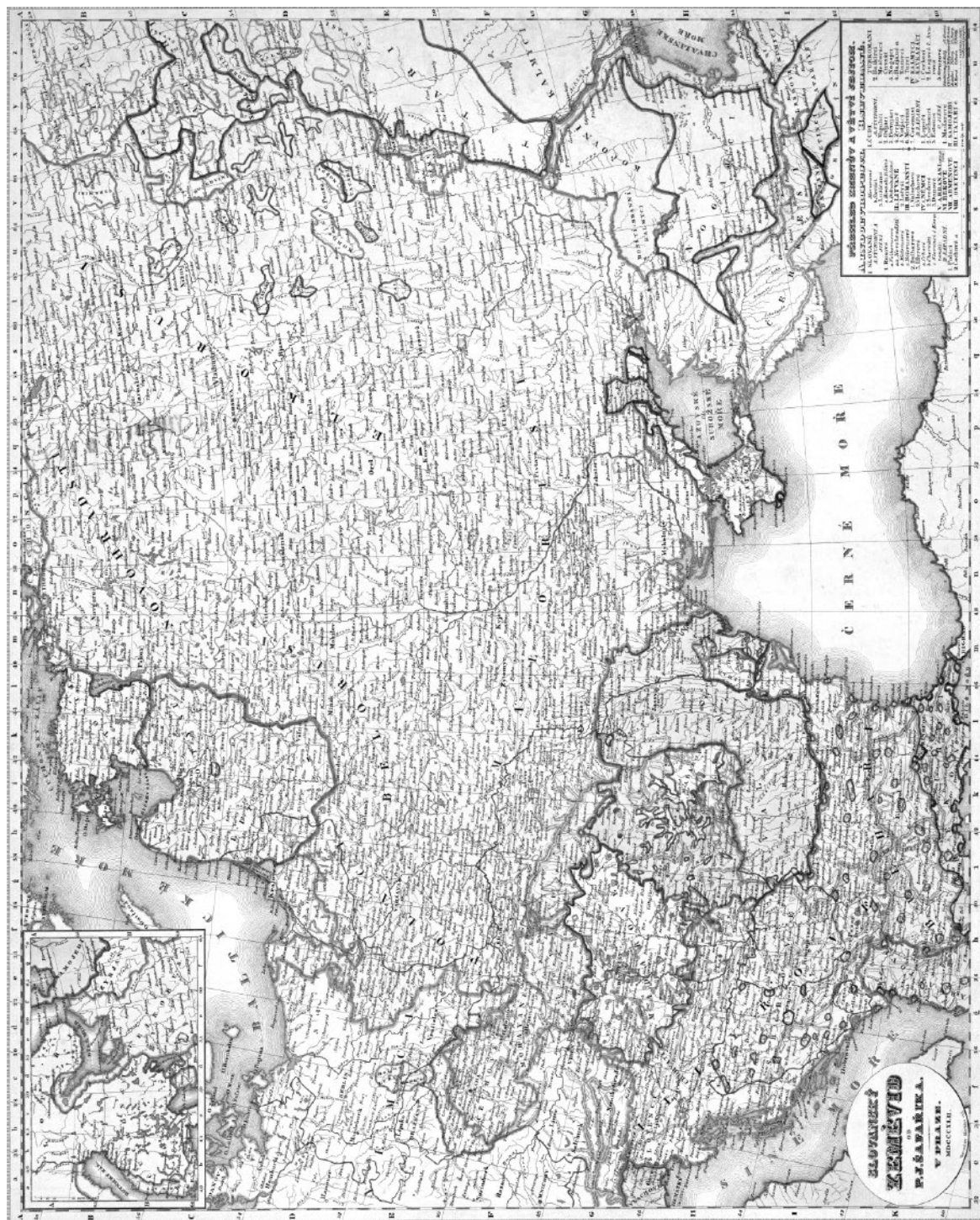
Zato je toliko bolj potrebno ceniti pogum organizatorjev in govornikov na taborih, saj so se zavedali, kot je izrazil na taboru v Ormožu Tomšič, »da Zedinjene Slovenije, katero si bomo po svoje vredili, ne dobimo še danes ali jutri, in da nam je torej že zdaj treba gledati, kako so svoje stanje zboljšamo in varujemo svoje pravice«.

Predvsem je na tem taboru ostal v spominu govor Božidarja Raiča, kot je zapisal Vošnjak, »Vprašanje: kako bi se morala slovenska mladina vzgajati in podučevati, da bi bila v prihodnosti na večo korist sebi, slovenskemu narodu in državi, je razvijal g. Raič s toliko zgovornostjo, temeljitostjo in iskrenostjo, kakor še nismo slišali govoriti na nobenem taboru, in je ljudstvo tako navdušil, da mu je mlado in staro s povzdignjenimi rokami šestkrat priseglo, da hoče ostati pošteno, da hoče braniti svoje narodne pravice itd. Kdor je slišal navdušene klice: »Prisegamo!« vrnil se je z novim pogumom v boj vsakdanjega narodnega življenja.« In navdušenje nad prihodom Varaždincev: »Bil je vzvišen pogled videti, kako sta se čez motne valove veselo prijateljsko pozdravljale hrvaška in slovenska zastava in marsikdo je pri tej priliki že v duhu gledal milejšo prihodnost, ko bomo Hrvatje in Slovenci kot združeni bratje slovanski pod isto zastavo težili po istem cilji, proti istim dušmanom«. ¹⁵

Poleg idej o potrebi združevanja od zunaj so se znašli Slovenci v dotlejšni neznanosti konkurenci parlamentarne demokracije. Narodne pravice je bilo potrebno dosegati v deželni zborih in državnem zboru. Vsekakor dosedanje koncentriranje pozornosti na klerikalno-liberalne boje in nasprotja ne pokaže zelo široke palete neznank in problemov tistega časa. Zahteva, da je treba ukrotiti duhovščino ljubljanske škofije, ni izhajala iz tega, ker bi bila pokvarjena, temveč zaradi aktivnega in pasivnega sodelovanja na volitvah na slovenski narodni strani. Pri dunajskih vladah je bila najbolj nepriljubljena duhovščina ljubljanske škofije prav zaradi agitiranja pri volitvah za slovensko stran, kar je posledično pripomoglo k slovenski večini v deželni zboru. Leta 1870 mu je pretela nevarnost, da ga vlada razpusti, če bi se pokazalo, da bodo v njem zahtevali Zedinjeno Slovenijo, ki bi jo slovenska večina lahko podprla. V predlogu (Vortrag) cesarju je minister Taaffe s pristankom ministrskega sveta odklonil predlog zakona za Kranjsko, da postane slovenščina uradni jezik, kot ga je deželni zbor ponovno sprejel 22. aprila 1869. ¹⁶ Vlada tudi ni potrdila šolskih zakonov, kot jih je sprejel kranjski deželni zbor.

¹⁵ Josip Vošnjak, *Slovenski tabori*. Maribor 1869, 14.

¹⁶ Haus-, Hof- und Staatsarchiv, Kabinettskanzlei 1870, Vortrag števil. 1648, 28.4.

Slika 4: Slovanski zemevýd, Slovenci 1842.

V drugih deželni zborih, v katerih so bili zastopani tudi Slovenci, dunajske oblasti proti slovenskim zahtevam niso tako ostro nastopale, ker ni bilo nikakršne možnosti, da bi jih deželnozborske večine sprejele.

Tudi nemško zedinjenje v prvih treh letih taborov še ni bilo samo po sebi umevno. Zato Slovenci tega obdobja niso prespali, čeprav niso imeli enakih možnosti kot veliko številčnejši Italijani ali Nemci, pa tudi kot Čehi ne, čeprav tudi ti s težnjami po podobni rešitvi, kot so jo dosegli Madžari, niso uspeli.

Vendar za Slovence tudi zunanje okoliščine niso bile skrajno neugodne. V evropskem prostoru postajajo prepoznavni z imenom Slovenci tudi v nemškem jeziku kot Slowenen, slowenische Sprache, namesto dotlej običajne oznake Windische, windische Sprache. Idejo, bi lahko rekli, je sprožil Janez Primic v prošnji za ustanovitev stolice za slovenščino na graškem liceju – kasneje univerzi v Gradcu: 1810 »Vorschag zur Errichtung einer slowenischen Lehrkanzel«.¹⁷ Beseda »Slowenen« Slovenci se je v naslednjih desetletjih uveljavila za Slovence kot etnično ali narodno enoto v širšem evropskem vedenju in evropski zavesti, predvsem na nemškem govornem območju.

Velika zasluga za to gre tudi Slovaku Paulu Josefu Šafaříku z njegovim zemljevidom Slovanski zemevýd¹⁸ leta 1842, na katerem je začrtal mejo med slovenskim in nemškim govornim področjem na Štajerskem in Koroškem na osnovi podatkov Matije Majarja, Antona Martina Slomška in Valentina Staniča, povezavo pa je vzpostavil Matija Čop. Na tem zemljevidu so Slovenci prvič v zgodovini poimenovani s svojim imenom, vsi navedeni kraji pa so zapisani s slovenskimi imeni. Šafaříkove podatke o slovensko-nemški jezikovni meji je nato uporabil Karl Bernhardi za svojo karto »Deutschland« leta 1844,¹⁹ po zaslugi Šafaříka in Bernhardija pa so na karti v vrhunskem Physikalischer Atlas²⁰ na etnografski karti Avstrije (Ethnographische Karte der österreichischen Monarchie. Nach Bernhardi, Šafařík und eigenen Untersuchungen) Slovenci prvič na nekem zemljevidu zapisani v nemščini kot Slowenzen. Kot Slowenzen so zapisani tudi na zemljevidu Nemčija, Nizozemska, Belgija in Švica: nacionalna, jezikovna in narečna raznolikost (Deutschland, Niederlande, Belgien und Schweiz: National, Sprach, Dialect Verschiedenheit), na njem

¹⁷ Ludvik Karničar, 200 Jahre seit der Gründung des ersten Studentenvereines Societas Slovenica durch Johann Nepomuk Primitz (Janez Nepomuk Primic) und die Bedeutung der Stadt Graz für die Slowenen. V: *Graz und die Slowenen / Gradec in Slovenci*. (Uredila) Ludwig Karničar in Vincenc Rajšp. Wien-Graz-Ljubljana 2011, 28.

¹⁸ Pawel Josef Šafařík, *Slowanský narodopis*. S Mappau. W Praze, 1842.

¹⁹ Carl Bernhardi, *Sprachkarte von Deutschland. Als Versuch, entworfen und erläutert*, Kassel: J. J. Bohne; 1844.

²⁰ *Physikalischer Atlas: oder Sammlung von ... Karten, auf denen die hauptsächlichsten Erscheinungen der anorganischen und organischen Natur nach ihrer geographischen Verbreitung und Vertheilung bildlich dargestellt sind*. Zweiter Band. 6. Zoologische Geographie; 7. Anthropographie; 8. Ethnographie. Gotha 1848.

pa so poleg nemških tudi slovenska imena mest.²¹ Kot Slowenzen so zapisani tudi na Etnografski karti Avstrije. Za etnografske karte se je uveljavila praksa, da so bile pridane table ljudstev (Völker-Tafel). Tako je bilo tudi na tej karti. Slovenci so v skupini Slovani, ki jo sestavlja 5 podskupin: Čehi, Moravani in Slovaki, Poljaki, Malorusi, Rusini, »Russniaki« in »Pokuten«, Iliro – Srbi ter Bolgari. Slovenci so v podskupini Iliro – Srbi, kjer so pod a) Srbi, Šokci ter »Raizen«, pod b) Hrvati (Chorwaten (Kroaten) in pod c) Slovenci (Slowenzen (Winden)). Tako so bili Slovenci jasno umeščeni med Južne Slovane.

Tako so bili Slovenci že pred marčno revolucijo leta 1848 uvrščeni na zemljevidu evropskih narodov. »Zemljevid slovenske dežele in pokrajin« Petra Kozlerja, je bil takoj po izidu leta 1853 prepovedan, dostopen je postal šele po letu 1861 in bil leta 1864 in 1871 ponovno natisnjen, tako da je služil zahtevi po Zedinjeni Sloveniji ravno v času taborov.

In ne nazadnje, leta 1848 objavljena zahteva po Zedinjeni Sloveniji je dobila dopolnilo v cesarskem odloku 4. marca leta 1849, kjer je pisalo, »da bi bila vzpostavljena enakopravnost vseh v naši državi zedinjenih narodov«, bo izhajal državni zakonik in vladni list v vseh po deželah običajnih jezikih, ki bodo dodani nemškemu originalu. Za vsako deželo pa ukazuje izdajo deželnih zakonikov v jeziku dežele, ki mu je potrebno dodati nemški prevod. V slovenskem prevodu je bilo ukazano, da izhajajo zakoniki v naslednjih jezikih:

1. v nemškem,
2. v laškem,
3. v ogrskem,
4. v češkem (ki je tudi pismeni jezik za Moravce in za Slovake),
5. v poljskem,
6. v rusinskem,
7. v slovenskem,
8. v srbsko-ilirskem s srbskimi civilnimi črkami,
9. v srbsko-ilirskem (hrvaškem) z latinskimi črkami,
10. v romunskem (moldavo-vlaškem) jeziku.²²

S tem je postala slovenščina eden od desetih uradnih jezikov v državi. Konkreten dosežek so bili prevodi državnih in deželnih zakonov. Prvič v zgodovini je država zaposlila in plačala slovenskega prevajalca. Nedvomno pa je bil to tudi odločilen korak k enotnemu slovenskemu knjižnemu jeziku, ki se mu nihče izmed Slovencev ni upiral. Vendar je v praksi v slovenskem jeziku

²¹ Vincenc Rajšp, Die erste Karte des Slowenischen Siedlungsgebietes und ihre Vorlage. V: *Biblos. Beiträge zu Buch, Bibliothek und Schrift. Süd-Ost-Europa. Oesterreichische Nationalbibliothek Wien*, 2007/1, 107–124.

²² Občni državni zakonik in vladni list Avstrijskiga cesarstva. Ukaz, Beč 2. aprilja 1849.

»Občni državni Zakonik in vladni list Avstrijskiga cesarstva« izhajal le do leta 1852, menda je prenehal izhajati zaradi premajhnega zanimanja in povpraševanja. Ponovno pa je začel izhajati v času taborov, leta 1870 kot »Državni zakonik za kraljevine in dežele, zastopane v državnem zboru«, izhajal pa je do leta 1916.

Tabori so odmevali tako v domačem slovenskem kot tudi nemškem dežel-nem in osrednjem dunajskem časopisju. Federalistični časopisi so poročali naklonjeno, nemško liberalni pa nenaklonjeno, saj so zahteve, predvsem tista po Zedinjeni Sloveniji, odločno zavračali. Nastajala pa je tudi spomin-ska literatura, tako je Josip Vošnjak izdal leta 1869 brošuro Slovenski tabori. Spomin-sko knjižico »Tabor pri Šempasu 18. oktobra 1868« je izdal Ernest Klavžar še istega leta.²³ Knjižica je ponovno izšla ob stoletnici tabora 1968 s spremno študijo zgodovinarja Branka Marušiča. Ob stoletnici prvega slovenskega tabora v Ljutomeru je izšla obširna študija izpod peresa zgodovinarja Viktorja Vrbnjaka.²⁴ O ljutomerskem taboru je ob njegovi 140-letnici potekal znanstveni simpozij 7–8. avgusta 2008, ki ga je organiziral profesor dr. Marko Jesenšek. Referati so bili objavljeni v Časopisu za zgodovino in narodopisje.²⁵ Ljutomer je ohranil spomin na taborsko gibanje s posebno muzejsko zbirko leta 1981 in s katalogom s študijo Vasilija Melika in glavnimi podatki o taborih, ki jih je zbral V. Rajšp, ki je bil tudi avtor zbirke. Zbirka je bila posebna tudi po tem, ker je bila elektronsko vodena, kar je bila prava inovacija, ki se pa žal ni obdržala. Leto pred tem, 1980, pa je bilo »Posvetovanje o vlogi taborskega gibanja v slovenski zgodovini«, ki sta ga organizirala Zgodovinsko društvo Maribor in Občinski kulturni skupnosti Gornja Radgona in Ljutomer, potekal pa je v hotelu Radin v Radencih. Zbrali so se takrat najboljši poznavalci taborskega gibanja: dr. Vasilij Melik, dr. Branko Marušič, dr. Avguštin Malle, prof. Viktor Vrbnjak, mag. Stane Granda in prof. V. Rajšp. Študijo o ljutomerskem in žalskem taboru je v nemščini objavil Balduin Saria.²⁶ Stoletnice tabora so se spomnili v Sevnici kjer je izšla tudi knjižica »Ob stoletnici slovenskega tabora v Sevnici 2. V. 1869 – 2. V. 1969. Temeljito študijo o koroških taborih je napisal dr. Avguštin Malle »Tabori na Koroškem«, ki je izšla v Zgodovinskem časopisu. Stoletnice tabora so se spomnili tudi v Brdih s knjižico »Ne vdajmo se! Ob stoletnici briškega tabora 1869–1969.«²⁷ Publikacija Ob stoletnici viž-marskega Tabora²⁸ je spomnila na Tabor v Vižmarjih. Tabora so se spomnili

²³ V Gorici 1868. Natisnil Seitz.

²⁴ Viktor Vrbnjak, Prvi slovenski Tabor v Ljutomeru. Založba obzorja Maribor, 1968.

²⁵ Časopis za zgodovino in narodopisje. Letnik 79, Nova vrsta 44, št. 1–2, 2008.

²⁶ Saria Balduin, Die ersten Slowenischen Tabore zu Luttenberg und Sachsenfeld im Jahre 1868. V: Zeitschrift des Historischen Vereins für Steiermark 60, 1969, 85–105.

²⁷ Nova Gorica – Dobrovo v Brdih 1969.

²⁸ Ljubljana 1969.

tudi v Sežani s publikacijo *Ob stoletnici sežanskega tabora 1870–1970*.²⁹ Na tabor v Kubedu je ob stoletnici spomnila študija Janeza Kramarja *Prvi Tabor v Istri*.³⁰ Tudi tabor na Kastvu je doživel odmev ob stoletnici s knjigo Petra Strčića, *Prvi tabor Hrvata Istre i Kvarnerskih otoka*.³¹

Tabori so tako nedvomno ustvarili med Slovenci globok vtis. Organizatorji so zaznali pomembnost časa, ki je bil poln pričakovanj in se je zdel prelomen za bodočnost slovenskega naroda. Taborska doba je bila enkratna, ni se več ponovila, kar niti ni bilo možno, ne le zaradi vladnih prepovedi in razhajanj med slovenskimi politiki, temveč ker bi bilo potrebno nagovorjene teme in zahteve uresničevati od spodaj in preko deželnozborskih ter državnozborskih poslancev, ki pa jih je bilo potrebno najprej izvoliti, medtem ko zahteva po Zedinjeni Sloveniji direktno in po zakoniti poti ni bilo mogoče takoj udejaniti. Bilo pa je mogoče postoriti veliko drugih neobhodnih stvari za notranje slovensko združevanje kakor tudi promocijo navzven. In to se je nedvomno uresničevalo. Pomembne so postale volitve, saj so poslanci v deželnih zborih in državnem zboru lahko izpovedovali slovenske zahteve. Seveda pa je bilo veliko odvisno tudi od poguma slovenskih poslancev. V času po taborih pa so pogumno nastopali prav nekdanji taborski govorniki, kot sta bila na primer Josip Vošnjak in Božidar Raič, ki je leta 1886 sredi dela v državnem zboru umrl. Zagotovo je bilo, kot je začutil Raič sam, delo v državnem zboru, ko je bilo treba govoriti in braniti zahteve pred nasprotniki, čisto nekaj drugega kot govoriti množicam, ki so ga navdušeno poslušale.

VIRI IN LITERATURA

Arhivski viri

Österreichisches Staatsarchiv Haus-, Hof- und Staatsarchiv, Kabinettskanzlei 1870.

Časopisni viri

Neue Freie Presse, 1869.

Slovenski gospodar, 1870.

Literatura

Carl Bernhardi, *Sprachkarte von Deutschland. Als Versuch, entworfen und erläutert*, Kassel: J. J. Bohne, 1844.

²⁹ Nova Gorica – Sežana 1970.

³⁰ Koper 1970.

³¹ Rijeka 1971.

Richard Böckh, *Die Deutschen. Volkszahl und Sprachgebiet in den europäischen Staaten. Eine statistische Untersuchung.* Berlin 1869.

Časopis za zgodovino in narodopisje. Letnik 79, Nova vrsta 44, št. 1–2, 2008.

Adolf Fischhof, *Österreich und die Bürgschaften seines Bestandes.* Wien 1869.

Ludvik Karničar, 200 Jahre seit der Gründung des ersten Studentenvereines Societas Slovenica durch Johann Nepomuk Primitz (Janez Nepomuk Primic) und die Bedeutung der Stadt Graz für die Slowenen. V: *Graz und die Slowenen / Gradec in Slovenci*, (uredila) Ludvig Karničar in Vincenc Rajšp. Wien-Graz-Ljubljana 2011, str. 23–37.

Ernest Klavžar, *Tabor pri Šempasu 18. oktobra 1868.* Gorica 1868.

Janez Kramar, *Prvi Tabor v Istri.* Koper 1970.

Avguštin Malle, Tabori na Koroškem. V: *Zgodovinski časopis* 41, 1987, št. 4, str. 599–622.

Branko Marušič, *Doktor Karel Lavrič (1818–1876) in njegova doba.* Ljubljana 2016.

Vasilij Melik, Slovensko narodno gibanje za časa taborov. V: *Slovenci 1848–1918. Razprave in članki.* Izdal, uredil in spremno besedo napisal Viktor Vrbnjak. Maribor 2002, str. 351–377.

Vasilij Melik, Tabori 1868–1871. V: *Slovenci 1848–1918*, Maribor 2002, str. 365–377.

Ne vdajmo se! Ob stoletnici briškega tabora 1869–1969. Dobrovo v Brdih 1969.

Ob stoletnici sežanskega tabora 1870–1970. Sežana 1970.

Ob stoletnici slovenskega tabora v Sevnici 2. V. 1869–2. V. 1969. Sevnica 1969

Ob stoletnici vižmarskega Tabora. Ljubljana 1969.

Občni državni zakonik in vladni list Avstrijskiga cesarstva. Ukaz, Beč 2. aprilja 1849.

Physikalischer Atlas: oder Sammlung von ... Karten, auf denen die hauptsächlichsten Erscheinungen der anorganischen und organischen Natur nach ihrer geographischen Verbreitung und Vertheilung bildlich dargestellt sind. Zweiter Band. 6. Zoologische Geographie; 7. Anthropographie; 8. Ethnographie. Gotha 1848.

Vincenc Rajšp, 'Novi škof mora usmeriti delovanje duhovščine na njeno prvotno področje'. Imenovanje J. Zl. Pogačarja za ljubljanskega škof leta 1875. V: *Melikov zbornik. Slovenci v zgodovini in njihovi srednjeevropski sosedje*, Ljubljana 2001, str. 607–619.

Vincenc Rajšp, Die erste Karte des Slowenischen Siedlungsgebietes und ihre Vorlage. V: *Biblos. Beiträge zu Buch, Bibliothek und Schrift. Süd-Ost-Europa.* Oesterreichische Nationalbibliothek Wien, 2007/1, 107–124.

Vincenc Rajšp, Oris protestantizma na Goriškem v 19. stoletju do prve svetovne vojne. V: *Stati inu obstati*, letn. 14, 2018, [št.] 28, str. 11–42, 249–250.

Balduin Saria, Die ersten Slowenischen Tabore zu Luttenberg und Sachsenfeld im Jahre 1868. V: *Zeitschrift des Historischen Vereins für Steiermark* 60, 1969, str. 85–105.

Petar Strčić, *Prvi tabor Hrvata Istre i Kvarnerskih otoka.* Rijeka 1971.

Pawel Josef Šafařík, *Slowanský narodopis. S Mappau.* W Praze 1842.

Taborsko gibanje na Slovenskem. Ljubljana – Ljutomer 1981.

Josip Vošnjak, *Slovenski tabori.* Maribor 1869.

Viktor Vrbnjak, *Prvi slovenski Tabor v Ljutomeru.* Maribor 1968.

THE TABOR-MOVEMENT IN SLOVENIA BETWEEN 1868 AND 1871. THE CENTENARY OF THE TABOR AT KAPELA

Summary

The Slovene *Tabori* (Slovene national movement) are, without a doubt one of the most exciting periods of the Slovene political and cultural history. They covered the whole Slovene national territory in the Austrian part of the Monarchy. Still, they were interesting also for visitors from the other part of Hungary, from Prekmurje, and for Slovenes from another country – from Italy. There were three *Tabori* in East Slovenia: at Kapela, in Ljutomer and Ormož, and three in West Slovenia in Tolmin, Biljana and Sežana, while the *tabor* in Renče was forbidden in 1871. *Tabori* were also in the North in Carinthia and the South in Kubed, and there was one Croatian-Slovene *tabor* in Kastav. The only *tabor* in Carniola was in Vižmarje, but one more was planned for Lesce and was forbidden in 1871.

All *Tabori* had common points, like demanding Unified Slovenia, the use of the Slovene language in public and schools, and the points on critical local issues. The speakers were representatives of professions that were supporting the Slovene language and were not depended on the daily politics, like priests, lawyers, doctors, framers, and also members of some other professions.

Tabori are not only reflections of some provincial situation but were included in a broader space in the politics of European nations and states. They were driven by the situation in their state of Austria-Hungary, mostly by the constitution of 1867 that enabled such meetings. Another factor was the Article 19 of the constitution, which stated equality among nations of the state and the parliamentary system. The above stated enabled Slovenes to declare their demands in the parliament and in the provincial assemblies.

The thought of Unified Slovenia was, without a doubt encouraged by the European general political situation, as the unification of Italy in 1861. Italy defeated Austria in 1866 and took over Venetia and Friuli, where Venetian Slovenians lived, and the unification of German states was also expected.

The unification of Slovenia was also forced by the inner political situations, for the dualism enabled supremacy of the two largest nations in the Monarchy, of Germans and Hungarians, and Czechs also fought for a similar status. The national element was not the only deciding element; there were political parties with distinct influence and searching for allies and making alliances.

Slovenes did not appear on the public political scene only after organising *Tabori*. Already before the turning year of 1848, they were introduced in German as *Slowenzen* or *Slowenen*, and in the “table of nations,” they were defined as an independent nation (the people) in the South Slavic group. Even though Slovenes did not have any influential politicians, they were still in the right place at the right time. They were foremost university professors, like Fran Miklošič at the Vienna University and other Slovene professors at the Graz University. Besides the above mentioned, there were also Slovene students studying at both universities, where they shaped their national-political beliefs in the broader Austrian international context. Vienna was an essential Slovene literary and cultural centre and also the publishing place of Fran Levstik’s humoristic newspaper *Pavliha*, which was published between 1869 and 1870.

Tabori did not create these circumstances, but they did – without a doubt – help draw attention to Slovenes. The major Austrian newspapers, the liberal and the conservative ones, and other national newspapers, mostly the Czech, reported on the political situation in Slovenia.

In the times of *Tabori*, boundaries of Slovene enthusiasm and expectations about the primary demand – Unified Slovenia, were clear. The liberal, mostly German side rejected the demand strongly, and this was visible in its newspapers and the parliament and the provincial assemblies. The demand for Unified Germany encouraged Slovenes to demand Unified Slovenia. The unification of Germany into the German Empire was proclaimed on 18 January 1871, and the German Empire was another source of fear that the Austrian Germans will get all the support. Negotiations for an agreement with Czechs, which would be like the one with Hungarians, were unpleasant for Slovenes, for Czechs demanded an agreement based on the historic land and this solution was not favourable for Slovenes. The patronage of Rome and unification with the Italian state on 6 October 1870 caused a massive opposition of the Austrian catholic circles. The Slovene conservative side, which counted on the alliance with the Austrian conservative side that was federalist oriented, was criticised for demanding the Unified Slovenia that would result in breaking historical boundaries. The Slovene liberals and the Young Slovenes also did not have allies in the German liberals. In the times of *Tabori*, Slovene politicians had no support for their major project – Unified Slovenia. They were left to find a new and own way to preserve the Slovene nationality and to form a nation responding to the demands of the time; the path led through a jungle of external oppositions and inner conflicts, which came to a successful ending after the end of World War I.

DIE TABOR-BEWEGUNG IN SLOWENIEN ZWISCHEN 1868 UND 1871. ANLÄSSLICH 100 JAHRE DES TABOR BEI KAPELA/KAPPELEN

Zusammenfassung

Slowenische *Tabori* stellen zweifellos eine der interessantesten Perioden in der slowenischen politischen und kulturellen Geschichte dar. Sie fanden auf dem ganzen slowenischen Gebiet der österreichischen Hälfte der Monarchie statt, und sie waren auch für Besucher aus der zweiten Hälfte Ungarns, aus Prekmurje und für Slowenen aus einem anderen Land – aus Italien – interessant. Im Osten Sloweniens waren drei *Tabori*: bei Kapela/Kappelen, in Ljutomer/Luttenberg und Ormož/Friedau. Drei waren im Westen in Goriško, in Tolmin/Tolmein, Biljana/Bigliana und Sežana/Sesana, wobei der *Tabor* in Renče/Rentschach im Jahr 1871 verboten wurde. *Tabori* waren auch im Norden, in Kärnten in Feistritz ob Bleiurg/Bistrici pri Pliberku, Selpritsch/Žoprače, Zgornje Buhlje/Oberwuchel und im Süden in Kubed/Cubida, ein kroatisch-slowenischer *Tabor* war in Kastav. In Oberkrain war der einzige *Tabor* nur in Vižmarje/Vishmerje, ein zweiter war jedoch auch in Lesce/Lees geplant, war aber im Jahr 1817 verboten.

Alle *Tabori* hatten gemeinsame Anforderungen, und zwar verlangten sie Vereintes Slowenien, Gebrauch der slowenischen Sprache in allen Ämtern und Schulen sowie wichtige lokale Anforderungen. Die Redner waren Vertreter der damals slowenischer Sprache wohlgesinnten Berufe: Priester, Anwälte, Bauer und auch Vertreter anderer Berufe.

Tabori waren nicht nur Ausdruck provinzieller Verhältnisse, sondern nahmen im breiten Rahmen von Politiken europäischer Nationen und Staaten teil. Günstig waren auch Verhältnisse im eigenen Staat – in Österreich-Ungarn, vor allem die Verfassung aus dem Jahr 1867, die solche Versammlungen überhaupt ermöglichte, der Artikel 19 der Verfassung über die Gleichberechtigung aller Nationen im Staat und das parlamentarische System, in dem auch Slowenen die Möglichkeit bekamen, im Parlament und in Landesversammlungen ihre Anforderungen zu stellen.

Der Gedanke an Vereintes Slowenien wurde ohne Zweifel auch durch die allgemeine politische Lage in Europa angeregt, und zwar durch die Vereinigung Italiens im Jahr 1861; Italien besiegte als Nationalmacht Österreich im Jahr 1866 und erwarb Venetien und Friaul, wo auch Slowenen lebten. Die Vereinigung von deutschen Staaten und kleineren Staaten lag auch in der Luft. Zur Vereinigung drängten auch innenpolitische Verhältnisse, denn Dualismus ermöglichte die Übermacht zweier größter Nationen in der Monarchie, der Deutschen und der Ungarn, wobei auch die Tschechen um gleichen Status kämpften. Entscheidend war aber nicht nur das nationale Element, sondern auch politischer Einfluss einzelnen Parteien bei der Suche nach Alliierten und bei Bündnisschließungen.

Die *Tabor*-Bewegung war nicht die erste Gelegenheit, bei der die Slowenen auf das politische Parkett traten. Schon vor dem Umbruchjahr 1848 waren sie in der deutschen Sprache mit Eigennamen als Slowenzen oder Slowenen vorgestellt, und an der „Völkertafel“ waren sie als selbstständige Nation (selbstständiges Volk) der südslawischen Gruppe angeführt. Obwohl Slowenen noch keine herausragender Politiker hatten, waren zur richtigen Zeit am richtigen Ort slowenische Universitätswissenschaftler, zu der Zeit vor allem Fran Miklošič in Wien und slowenische Professoren an der Grazer Universität. Dabei waren an beiden Universitäten auch slowenische Studenten, die hier ihre nationalpolitischen Anschauungen im breiten österreichischen internationalen Kontext bildeten. Wien war auch wichtige slowenische literarische und kulturelle Nahtstelle und hier gab Fran Levstik zwischen 1869 und 1870 die humoristische Zeitschrift *Pavliha/Hanswurst* heraus.

Diese Verhältnisse entstanden nicht wegen der *Tabor*-Bewegung, die *Tabori* verhalfen jedoch zur größeren Anerkennung der Slowenen. Zentrale österreichische Zeitschriften, sowohl liberale wie konservative und nationale Zeitschriften, vor allem die tschechischen, berichteten über das politische Geschehen im slowenischen Raum.

In der Zeit der *Tabor*-Bewegung wurden die Grenzen von slowenischem Enthusiasmus und slowenischer Erwartungen bezüglich der Hauptanforderung – des Vereinten Slowenien klar. Da diese Anforderung seitens des liberalen – verfassungsgemäßen, vor allem deutschen Teils, strengstens abgelehnt wurde, war in den Zeitungen zu lesen, man spürte es aber auch im Parlament und in den Landesversammlungen. Die Anforderung an Vereinigung von Deutschland machte den Slowenen viel Mut, vor allem als es am 18. Januar 1871 wirklich zur Vereinigung kam. Es kam zum Deutschen Reich, zu einer neuen Quelle der Angst, dass in diesem Land österreichische Deutsche die Unterstützung bekommen könnten.

Die Verhandlungen für ein Abkommen mit den Tschechen, das ähnlich wäre mit dem Abkommen mit den Ungarn, war für Slowenen ungünstig, denn die Tschechen wollten ein Abkommen auf Basis des historischen Staates. Die Obhut von Rom und die Vereinigung mit dem italienischen Staat am 6. Oktober 1870 verursachte heftigen Widerspruch seitens österreichischer katholischer Kreise. Die slowenische konservative Seite erwartete Unterstützung von der österreichischen konservativen Partei, die als föderalistisch orientiert galt, und erlebte Kritik wegen des Vereinten Sloweniens, das auch historische Grenzen ändern wollte. Auch die slowenischen Liberale oder die Jungslowenen hatten bei den deutschen Liberalen bei der Anforderung an Vereintem Slowenien keine Unterstützung. Aus diesen Gründen waren die slowenischen Politiker in der Zeit der *Tabor*-Bewegung ziemlich alleingelassen und ohne richtige Unterstützung für ihr Hauptprojekt – Vereintes Slowenien. Vor ihnen lag nur die Suche nach ihrem neuen, eigenen Weg für die Erhaltung der slowenischen Nationalität und die zeitgemäße Gestaltung einer Nation. Dieser Weg führte durch den Dschungel von äußeren Gegensätzen und inneren Streitigkeiten, sie schafften es aber bis Ende des Ersten Weltkrieges, ihn erfolgreich zu bewältigen.